

**Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis In Qvatuor
Partes Distributæ Pars ...**

In qua de Virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec
non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Justitia & Jure, ac Religione
ceterisq[ue] annexis, & Vitiis Oppositis in particulari breviter & dilucidè
tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1663

Dispvatio VIII. De Externo Actu seu Confessione Fidei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72941](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72941)

aliò divertendo sæpe possint tentationes depelli, & fortè faciliùs. Immo ut tentationes scrupulorum (quæ utique sunt firmi in fide, & apprehensiones seu incidentias timent esse dubitationes voluntarias) mitigentur, & imaginatio turbata quiescat, convenit actum positivum fidei ab iis non elici, sed potius imaginationes veluti fallas & somnia confectum; cum aliàs magis videri fiat imaginatio & major vexa.

Denique non est credibile, neque communiter apprehenditur esse obligationem positivè elicendi actum fidei, quotiescumque res aliqua fidei sufficienter proponitur. Aliàs sanè jugiter elicendi essent actus fidei ad singulas propositiones sacri textus, Canonum Conciliorum &c. dum quis in Scripturæ aut Conciliorum lectione se exercet. Essetque præceptum istud difficillimum. Neque ex ullo capite sufficienter probatur.

78.
Qui differant credere Deo, credere Deum & credere in Deum.

Pro fine hujus Disputationis quaeritur, an & quomodo actus fidei distinguantur per hoc, quod est credere Deo, credere Deum, & credere in Deum? Resp. passim ex D. Thoma q. 2. art. 2. nos credere Deum tamquam objectum materiale, quatenus credimus ipsum esse: credere Deo tamquam motivo, quatenus credimus aliquid propter ejus auctoritatem: credere

verò in Deum tamquam finem fidei; quatenus voluntas actum credendi refert in Deum tamquam finem. Quod posterius membrum conforme est Augustino Tract. 29. in Joandicenti: *Quid est credere in Deum? Credendo amare, credendo in eum cre. & ejus membris incorporari.* Juxta quod peccatores crederent Deum & Deo, non tamen in Deum. Sed quamvis hæc conformia appareant proprietati verborum, non tamen ita phrasi Scripturæ, quæ solet duo posteriora membra confundere: nam Joan. 12. dicitur: *Ex principibus multi crediderunt in eum; qui tamen justii non erant: utpote qui propter Pharizæos non confitebantur Christum (ut ibidem additur) adeoque amando non tendebant in ipsum.* Deinde ad Rom. 4. dicitur: *Credidit Abraham Deo: & tamen paulò post subditur: Credenti in eum, qui justificat impium, ubi videtur ista sumi pro synonymis.* Quod etiam fit 1. Joan. 5. *Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se: qui non credit Filio, mendacem facit eum &c.* Et Exod. 14. ubi Latina habent: *Crediderunt Domino & Moysi servo ejus, in Hebræo est: In Deum & in Moysen.* Ex quibus apparet credere Deo, & in Deum ordinariè confundi: prout etiam credere Deum & in Deum sæpe confunduntur.

DISPUTATIO OCTAVA.

De Externo Actu seu Confessione Fidei.

QUESTIO I.

An Confessio Externa sit Actus Fidei, & Quando Obliget?

1.
I.
Externa confessio est actus fidei.

EXTERNA fidei confessio juxta omnes Theologos est actus fidei. Sicut è contrà merè externa fidei negatio contrariatur fidei, & est actus externus infidelitatis, externæ quæ falsæ fidei professio est externa hæresis, fidei opposita, & tamquam talis ab Ecclesia punitur. Quod tamen non ita est intelligendum, quasi ipsa eliciatur ab habitu fidei, vel imperetur ab interiori assensu fidei. Nam externa confessio consistit in actione aliqua quoad substantiam naturali potentia locomotivæ, à qua elicitur sive producitur locutio, scriptio, nutus aut aliud opus protestativum fidei internæ; adeoque non elicitur ab habitu interno intellectu, quia ipse est fides. Assensus quoque fidei, veluti actus intellectus, non habet imperare actibus externis; sed hoc est officium voluntatis per volitionem imperantis aliis potentiis.

Non est proprius actus ejus elicitus aut imperatus.

Itaque est actus fidei, neque propriè elicitus, neque propriè imperatus, sed est actus imperatus per volitionem confitendi exterioris, quæ quidem volitio habet specialem honestatem (quam vis alioquin ex motivo diversarum aliarum virtutum v. g. charitatis, veracitatis, fortitudinis &c. possit elici, & consequenter externa confessio ex motivo earumdem imperari) eam nimirum, quam habet volitio credendi sicut enim honestum est velle credere, sic & velle confiteri; & consequenter ipse credere & confiteri est similis honestas objectiva, fundata in excellentia divina Veritatis, cui loquenti sicut honestum est interiùs assentiri, sic & exteriùs in loquela aliisque signis, juxta illud Apostoli 2. Cor. 4. *habentes autem eundem spiritum fidei sicut scriptum est, credidi propter quod locutus sum: & nos credimus propter quod & loquimur.*

Unde confessio dici potest actus fidei, primò ratione similis honestatis. Secundò, quia spectat cum fide ad eandem virtutem voluntatis, ex qua voluntas imperat, tum credere, tum confiteri. Tertio, quia confessio externa est signum fidei internæ, & cum ea quid unum, sicut locutio seu propositio vocalis cum interna seu mentali.

Quartò,

Qu. 1. An confessio externa sit actus fidei, & quando obliget. 157

Quarto, quia ex ratione sua seu specie refertur ad finem fidei, qui est inhære condecienti firmitati Primæ Veritati; sicut junium est actus virtutis abstinentiæ, quia ex se refertur ad ejus finem, qui est compescere carnis concupiscentias. Simile quid est in externo contemptu, qui est verus actus contemptus: qui quidem interiùs consistit in quadam indigna æstimatione intellectu; quam consequitur volitio eadem intellectu æstimationem prodendi exterius per signa interioris contemptus, quocum censetur constituere moraliter unum actum & completum contemptum.

Quod attinet præceptum confessionis fidei, ipsum aliud est divinum, aliud Ecclesiasticum. Ecclesiasticum fundatur in Canonibus sive Ordinationibus, quibus universim aut certo generi personarum præscribitur emittenda professio fidei. Præter eas verò, quæ in particularibus Provinciis facti potuerunt aut factæ sunt, extat sollemnis Constitutio præscribens professionem juratam fidei omnibus provis de beneficiis curatis, aut de canonicatibus & dignitatibus in Ecclesiis Cathedralibus Tridentino sess. 24. c. 12. de Reform. Eadem professio injungitur promotis in Episcopos, Archiepiscopos &c. sess. 25. c. 2. de Reform. Quod Pius IV. Motu proprio Injunctum nobis extendit ad Prælatos monasteriorum seu locorum regularium, etiam ordinum Militarium, ac insuper idem Pius IV. Motu proprio In sacrosancta ad omnes Doctores, Magistros, Regentes & alios quocumque cujuscumque artis & facultatis professores, idque sub penis gravissimis.

Estque juxta Rodriguez To. 2. 99. reg. 9. 73. art. 2. & reliquos communiter hæc profitendi obligatio indubie gravis, tum ratione gravissimæ materiæ, & finis (qui est major securitas habendi rectores, magistros &c. sanæ fidei) tum ratione gravis momenti præcipiendi. Quamvis in pluribus Religionibus non videatur Constitutio recepta quoad Prælatos, qui non solent ibidem emittere professionem fidei; quæ tamen interdum ex peculiaribus Constitutionibus emittitur à quolibet ante emissionem Votorum monasteriorum.

Potestque ob absentiam aut impedimentum juxta Navarrum, Sanchez, Azorium, Barbosa & alios (ut citat & sequitur Castro Lago de fide disp. 1. punc. 19. contra Nonnullos) probabilius fieri, saltem regulariter, per Procuratorem, juxta communem regulam ceterorum actuum aut contractuum, atque etiam ipsius juramenti c. fin. de Juram. Calumnia in 6. Et c. 1. §. Verum, de Statu regular. Et si conveniens sit, ut professio fiat per propriam personam.

Præceptum divinum Confessionis fidei exprimitur Matth. 10: Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in caelis est.

Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in caelis est. Idem reperitur Luca 12: Omnis qui cumque confessus fuerit me coram hominibus, & Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei: qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei. Et Luca 9. dicitur: Qui me erubuerit & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet cum venerit in Majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum. Idem significatur ad Rom. 10. Si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illius suscavit à mortuis, salvus eris: corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Unde Augustinus l. de Fide & Symbolo c. 1 rectè dixit: Fides officium à nobis exigit & cordis & linguæ; sub officio linguæ velut principali signo expressivo omnem exteriorem confessionem intelligens.

In præfatis potè Scripturis duplex præceptum continetur, unum affirmativum, aliud negativum: hoc vetat fidem negari aut aliquid contrarium confessioni fidei fieri, obligatque ad semper & pro semper (de quo postea) Istud præcipit poni actum exteriorem confessionis fidei, obligatque non pro semper, sed pro aliquo solo tempore aut circumstantiis; de quo in præfati questione.

Huc autem præceptum quando ratione sui obliget, regulariter satisfit à Christiana fidei professoribus per frequentes actus fidei protestativos jugiter occurrentes. Nam in primis adulti baptizandi de fide interrogantur, & respondent, ex ritu Ecclesiæ. Eademque professio emittitur ab iis, qui redeunt vel noviter accedunt ad fidem & Ecclesiam Catholicam, immo satis continetur in hoc, quòd ad Ecclesiæ gremium admitti petant. Parvuli usu rationis adepto fidem incipiunt profiteri admittendo instructionem in mysteriis fidei; eademque addiscendo, formando crucem; recitando Symbolum &c. Quod & faciunt adulti, qui insuper audiendo missam, confitendo, communicando, aliisque jugiter fidei signa edendo, veris fidem profitentur & manifestant, prout exigit visibilis unio & collegatio fidelium membrorum ejusdem mystici corporis. Dixi, Si quando ratione sui obliget: Nam oppositum non improbabile cenlet Wiggers 9. 3. num. 75. quamvis num. 74. præmittat, aliud quoque esse probabile: tum quia id æquitas naturalis postulat: tum quia fides interna per se aliquando obligat, ergo & externa, hominem præsertim sensibilem, qui per fidem adhæreere debet visibili Ecclesiæ, quod sine exteriore confessione fidei nequit fieri.

Extra casus ordinarios posset alicui occurrere necessitas fidem exterius profiteri, quando ejus confessio foret necessaria aut valde utilis ad aliorum conversionem aut in fide confirmationem. Quo tamen casu confessio.

4. Professio fidei à quibus emittenda jure Ecclesiastico.

5. Idem sub gravi obligatione.

6. An possit fieri per procuratorem.

6. Præceptum divinum confessionis fidei exprimitur

7. duplex, affirmativum scilicet & negativum.

8. affirmativum in casibus ordinariis satis impletur à fidelibus.

9. Si quando ratione sui obliget, quod contrarietur.

Confessionem omittens videtur solum peccare contra charitatem proximi, quemadmodum omittens impedire peccatum proximi contra castitatem non peccat contra castitatem, sed charitatem proximi. Nec est fundamentum statuendi in presenti aliam specialem virtutis fidei obligationem, quidquid nonnulli dixerint.

Regula generalis de hoc præcepto.

Generaliter autem statuitur post *D. Thomam* 2. 2. art. 2. à Doctoribus Scholasticis tempus necessarium confitendi fidem, quando aliàs subtraheretur honor debitus Deo, aut utilitas proximo impendenda; puta (inquit *D. Thomas* sup.) si aliquis interrogatus de fide taceret, & ex hoc crederetur non habere fidem, vel quòd fides non esset vera, vel quòd alii per ejus taciturnitatem averterentur à fide; quod quidem prudentiæ Christianæ judicio definitum est. Aliàs autem quando honor Dei aut salus proximi non periclitatur, seu quando non urget necessitas alterius virtutis v. g. religionis aut charitatis, non est obligatio confessionis fidei, cui saltem non sit sufficienter absque prævaricationis periculo per ordinaria religionis exercitia satisfactum.

10. *Interrogatus de fide quando non censetur respondere.*

Specialis verò difficultas movetur de casu, quo de fide quis interrogatur. Et quidem communis Doctrina habet, non esse obligationem confitendi fidem extra casum scdali aut necessitatis proximorum, si interrogatur quis à privatis hominibus hæreticis seu infidelibus; qui utique potestate inquirendi de fide aut religione carere nescuntur, ut proinde eorum interrogationes veluti vexæ importunorum hominum de rebus ad eos non spectantibus possunt negligi aut contemni, regeundo v. g. quòd hoc ad ipsos non spectet. At quando à potestate publica v. g. Rege, Præsìde, Magistratu, quis interrogatur de fide, controversia est. Plurimi affirmant. Varii cum *Coninck, Lorca, Castro Palao* d. d. de fide punc. 14. n. 3. negant.

An teneatur, si interrogatur auctoritate publica, disputatur.

11. *Variis casibus practici resolvuntur.*

Illud apud omnes indubitatum est, non posse (ut infra ostendetur) aliquem sic amphibogicè aut cum restrictione respondere, ut appareat fidem negasse. Præterea dum generale instituitur examen, v. g. mandatur ut in turba hominum Catholici immixti se manifestent, non videtur quis obligari se prodere, cum sic tantum occultet fidem, non negem nisi spectatis circumstantiis (quæ prudenti judicio considerandæ sunt) merito Alii suspicarentur eum fidem deseruisse: etsi enim non semper tenearis te aliis fidelem ostendere, saltem non potes te positivè ostendere infidelem. Præterea si ex declinatione particularis examinis aut taciturnitate intelligeretur etiam quoad apparentiam solius exterioris quis fidem negasse, indubiè teneretur confiteri. Quandoque enim ratione circumstantiarum taciturnitas censetur esse tacita fidei negatio,

v. g. si dum interrogaris, an sis Christianus, alio pro te respondente quòd non, taceas, nec ullum signum indignationis ostendas. Item quando multi simul interrogantur an sint Christiani, & aliis multis id negantibus, pauci aliquot inter eos tacent. Quando etiam multi festinanter rogantur, an parati sint negare fidem, & quibusdam id negantibus, aliis autem annuentibus, aliqui tacent, & ob hoc inter eos qui parati sunt negare in cathalogum referuntur.

Verum talis negatio præcisè ex taciturnitate non necessariò intelligitur; uti nec, si rogatus diceres, quid tua interest quid me interrogas? Immo talis responsio est potius interrogantis contemptus, quàm fidei negatio. Et sicut posset responsio fugà declinari, quid ni taciturnitate aut aliqua elusione? Honor quoque Dei aut proximorum salus non necessariò urgeret concurrir (qui si urgeret, quæstio cessaret) sed solum consequitur ex confessione notitia aut non habita ab examinantibus, qualis sit nimirum interrogati fides.

Hæc tamen Doctrina (quæ spectat à ratione speculative satis probabilis est) quoad praxim vix potest conducere: cum taciturnitas vel elusio vix possit prodelle, sed potius tyrannum exacerbare; possit autem signum præbere inconstantie in fide, & (sicut examina ejusmodi sunt publica) grave scandalum, nec pro gloria fidei sit talis procedendi modus. Unde in praxi censendum potius esset, talem sine ambiguitate debere fidem profiteri. Quod exempla omnium Martyrum confirmant, qui ducti ad Reges & Præsides ex instinctu fidei eam palam professi sunt. Potuissentque Deus, sive Christus ita fieri præcepisse, ut quavis Tyranni id agant contra jus & per nefas, Christiani tamen sic examinati testimonium fidei & nomini suo præbeant, unde magna gloria Christo est nata accedere. Et faverit illud *Marci* 8. *Qui enim me confusus fuerit, & Filius hominis confundetur eum* Et *Luce* 9. *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua.* Videtur enim Christum erubescere, qui publicè auctoritate interrogatus eum non audeat confiteri.

Notandum tamen licitum semper fuisse Fidelibus, aut integris aliquibus Ecclesiis datà pecunià seu vectigali impetrare à Præsidibus seu ministris Imperatorum, ne cogentur ad sacrificandum aut negandam fidem (quod etiam tempore *Tertulliani* sic bat, qui post defectionem suam, ideo non curandus, istos Vectigales dampnat. *l. de fuga*) Etsi enim non liceat testimonium emere sacrificii per te facti, ut ali existiment te fecisse quod non fecisti (quod agebant Libellatici à Patribus reprehensi) licet tamen vexam iniquæ actionis tibi imponendæ redimere, dum nil ex tua parte accedit fidei

12. *Præcisè taciturnitas non est signum negationis fidei, nisi nec interrogations elusio, esse publica potestatis sit.*

13. *Quid præcisè iudicandum de casu quo interrogatur quis à publica potestate.*

14. *An liceat pecuniis aut precibus resistere v. g. amargensium ad respondendum de fide &c.*

fidei confessioni contrarium. Upde in Anglia & Hibernia tacite potuerunt Catholici pecuniis redimere, ne ad conciones & cœnas Calvinisticas cogereur accedere. Idemque est de supplicatione facta, ne subiciantur examini, aut ardeantur ad respondendum de fide: id enim non est negare fidem, sed confessionem (quæ non semper obligat) declinare, tacite ipsinuando & profitendo fidem suam, quam ne maculet, aut Magistratum irritet, cupit istâ occasione non profiteri. In certa tamen circumstantia posset id non licere, v.g. si multi de fide interrogentur, aliis eminus adstantibus & non audientibus, & quicumque eam non negarent, conjicerentur in carcerem, tunc tali deprecatione dimissus putaretur ab omnibus negasse fidem: atque ita modus ejus agendi aliis esset signum negationis fidei; cum tamen non possimus ita respondere, seu nos gerere, ut aliis appareat nos fidem negasse.

15. Confessio nem fidei in persecutione declinare per se loquendo licitum.

Petes, an tempore persecutionis liceat ordinari & per se confessionem fidei, ad quam ab hostibus vocatur, fugâ declinare? Resp. Aff. Est de fide contra *Tertullianum lib. de Fuga*, quem scripsit contra Ecclesiam post suam defectionem. Probatu exemplo centum Prophetarum, qui persecutionem Iesabel fugientes erant absconditi 3. Reg. 18. Et Eliæ persecutionem ejusdem fugientis, ibidem c. 19. Et Pauli Damasco per sportam fugientis *Act. 9.* Et Petri divinitus liberati, Herodemque fugientis *Act. 12.* Immo ipsius Christi (qui tamen propriâ virtute poterat complere persecutores) fugientis Herodem seniore verlus Ægyptum *Matth. 2.* & Judæos volentes eum lapidare *Joan. 8.* & volentes eum interficere c. 11. Unde & ipse apertis verbis alios idem facere docuit *Matth. 10.* inquit: *Cum autem persequerentur vos in civitate ista, fugite in aliam.* Quæ verba non solum intelligi debere de Apostolis (ut vult *Tertullianus*) sed de omnibus fidelibus, probant antecedentia & consequentia; immo verba proximè præcedentia vix conveniunt Apostolis: *Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filii in parentes &c.* Et hic semper fuit totius Ecclesiæ sensus, ut patet ex doctrina Sanctorum Patrum, & præsertim *Augustini lib. 1. contra Epistolam Gaudenti Donatista cap. 20.* Et *Athanasii in insigni Apologia pro sua fuga*, qui etiam illustre hujus rei exemplum præbuit. Ratio est: quia fugere non est fidem etiam implicitè negare, sed potius eam ipso facto profiteri, tantum scilicet eam æstimando, ut exilium præferatur ejus negationi. Unde fugiens declinat, & merito, potentiam Tyranni, ignarus divinæ ordinationis de se factæ, potius quam subterfugiat confessionem fidei, im-

mo ipsâ fugâ confessionem aliquam facit. Adde talem fugam sæpè convenientem esse, tum ut imbecillitati tuæ, tum ut aliorum saluti prospicias. Quæ proinde locum habeat, etiam suppositâ capturâ. Quod insuper confirmat exemplum Petri è carcere per Angelum e ducti, sicque effugientis manum Herodis *Act. 12.* Nec obstant improbata discipulorum fuga tempore passionis Christi: non enim fuga quoad substantiam erat illicita, sed ad summum in ea improbatur diffidentia quædam & inconstantia fugientium consilio Christi non expectato, idque juxta Nonnullos cum verò defectu in fide.

16. Immo aliquando præceptum est.

Immo fuga tempore persecutionis potest aliquibus interdum esse in præcepto. Sic enim homo privatus conscius imbecillitatis suæ, ac timens, ne ob tormenta in confessione fortè deficiat, tenetur fugere, si possit: tum ne prodigat suam vitam corporalem sine spe magni fructus spiritualis: tum propter periculum defectionis à fide, quod vitare debet, sicut ipsam defectionem.

Etiam Pa- storibus.

Similiter fugere tenetur Pastor, vel alius reipublicæ Christianæ multum utilis (quantumvis in Domino confidat, quod confessionem posset sustinere) si ipse specialiter ad necem quærat, & ex ejus continuata præsentia non dependeat notabilis Fidelium utilitas; quin è contrâ putetur absens, aut hæc persecutione cessante posse Ecclesiæ & Christiano populo multum prodesse: quia charitas, quam sibi & proximo debet, omnino postulat, ut vitam suam sibi & aliis conservet.

Nec obstant verba Christi *Joan. 10.* *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis.* *Mercenarius autem & qui non est Pastor, cui non sunt oves propria, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit:* quia Christus non vituperat simpliciter eum qui fugit, sed qui dimittit oves, & fugit; ut bene ostendit *Augustinus Epist. 180.* in nostro autem casu Pastor non dimittit oves: quia supponitur vel eas absens sufficienter posse curare, vel se alios præsentem, qui eas debito modo curent.

17. Interdum tamen illicitum.

Insuper nonnullis quandoque fuga in persecutione est illicita. Interdum enim ex aliorum fugi, proximis grave damnum spirituale imminet, præponderans curæ, quam vitæ corporali quisque aliis tenetur impendere; quod damnum aliqui ex charitate, aliqui insuper ex justitia tenentur à proximo avertere. Unde non potest Pastor tempore persecutionis fugere, si non sit alius, qui oves curet: tunc enim locum habet illud Christi supra; ut *Epist. 180.* citatâ ex eo loco docet *Augustinus.* Idem dicendum est de eo, qui non est Pastor, v.g. de aliquo Religioso: si enim non possit absque gravi detrimento spirituali proximorum fugere, tenetur manere juxta illud

illud 1. Joan. 3. *Et nos debemus pro fratribus animas ponere: quia videlicet spirituale bonum proximi debet proponi vitæ corporali propriæ.*

18. *Incerdum est liberum, siue fugere, siue manere.*

Denique interdum nonnullis fuga in persecutione potest esse libera, sic ut tantum sit consilii, aut fugere aut non fugere. Nam si quis tam forti animo, ut cum Dei adiutorio confidat se posse confessionem sustinere, & non sit populo necessarius, possitque se sine scandalo subducere; nihilominus ejus præsentia putetur allatura spiritualem utilitatem aliis, nec ex ejus morte, si obveniat, notabilia incommoda sint secutura, poterit tunc talis negligere vitam corporalem pro laudabili confessione, & honore Christi Domini, & utilitate spirituali, tum sua, tum proximorum. Quod etiam exemplo variorum martyrum confirmatur. Quia tamen non est ex justitia obligatus eam impendere proximis, nec ejus præsentia est eis absolute necessaria; hinc ad illud non obligatur. Quid autem in talibus occasionibus consultius fiat, aut non fiat, secundum S. Spiritus instinctum & Christianam prudentiam est dijudicandum.

QUÆSTIO II.

De Præcepto Negativo Confessionis Fidei.

19. *Fidem in persecutione posse negari, variis hæreticis senserunt.*

Idem inus retentam tempore persecutionis posse exterius negari, censuerunt olim Gnostici apud Tertullianum in *Scorpiaco* c. 1. *Samsita*, seu *Helcesata* apud Eusebium l. 6. *Hist. Eccles. cap. 28.* Quod etiam videntur sensisse *Priscillianista*, qui teste *Augustino* *Hæresi* 70. propter occultandas contaminationes & turpitudines suæ sectæ, habent in suis dogmatibus hæc verba *Jura, perjura, secretum pandere noli.* Eundem errorem superiori sæculo resuscitarunt *Anabaptista* & *Libertani*. Estque in praxi apud multos Politicos hujus temporis, & Judæos in locis non libris.

20. *Fides oppositum docet. Patet ex Scriptura.*

Verum certâ fide tenendum est, nullo casu, ne quidem metu mortis aut alterius incommodi, posse fidem, etsi corde retentam, negari exterius. Patet ex Scriptura *Matth. 10.* ubi cum dixisset Christus, non esse timendos Tyrannos, qui occidunt corpus, subdit: *Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum &c. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Postea sequitur: *Qui invenit animam suam, id est, qui vitam servat negando Christum in persecutione, perdet eam: & qui perdidit animam suam seu vitam propter me seu (ut *Marcus* 8. dicitur) Evangelium, inveniet eam in gloria scilicet cælesti. Similia habentur *Lucæ* 9. Et ad hæc respicere vide-*

tur *Apostolus* 2. *ad Timoth. 2.* dicens: *Si negaverimus eum, Christum, scilicet metu mortis aut terrore persecutionis, & ipse negabit nos, id est, non agnoscat pro suis.*

Idem patet ex perpetuo sensu Ecclesiæ, quæ gravissimum semper censuit esse delictum lapsorum in confessione fidei. Unde in lapsos postea poenitentes rigidè olim animadvertibat Ecclesia; ut patet ex *Concilio Elberitano can. 1. 2. & 3.* *Ancyrano* per multa capita, *Nicano* c. 1. 10. & 11. Hinc tot miliones Martyrum potius quævis tormenta passi sunt, quam in confessione fidei deficerent, eam aliquo modo negando. Eundem consensum exhibent Scripta Patrum, *Tertulliani in Scorpiaco* c. 1. Et *lib. de Corona militis. Cypriani Epist. 10. ad Clerum* dicentis esse summum delictum, etiam iudicio ipsorum lapsorum. Et *Epist. 11. ad Marcum*, & 12. *ad Plebem* appellantis gravissimum & extremum delictum. *Basilii Hom. 19. in Gordium Martyrem*, & aliorum.

Ratio est: quia negatio ista est mendacium perniciosum, quo gravis irrogatur injuria Fidei, seu Primæ Veritati, quatenus ita tacite saltem asseritur, fidem Christianam non esse veram, adeoque doctrina Christi cum suo auctore falsitatis arguitur. Deinde sicut reverentia divinæ auctoritatis exigit, ut ei non simus increduli in corde, sic etiam ut ei in signis exterioribus non repugnemus, neque fidem denegemus.

Est porro indifferens, utrum negatio fiat verbis, scriptis, nutibus, aliisve signis; ut per se patet. Similiter perinde est, si ve fidem Christianam directè & explicitè neges, dicendo eam esse falsam aut dubiam, eamque totam vel aliquem articulum ejus; si ve id facias indirectè & implicitè, ut g. approbando contrariam vel partem ejus; dicendo te Judæum, Calvinistam &c. nisi fortè in casu quo hæc non significarent conditionem religionis, ut in simili statim dicam de nominibus Papistæ &c. Ratio est: quia in assertionem fidei quæ contraria est fidei Catholicæ involvitur negatio fidei nostræ; contrarium enim involvit negationem contrarii. Idem est de eo, qui diceret se necire, an fides Catholica sit vera, aut necessaria ad salutem. Qui etiam diceret se non esse Papistam, Catholicum, fidelem, Christianum, Christi discipulum &c. omnes enim Catholici semper reputarunt tales verè fidem negasse. Estque id manifestum ex facto Petri, Christum, seu se esse Christi discipulum negantis, Et plane in morali æstimatione pernicæ est, si ve fidem Christianam quis neget explicitè, si ve implicitè.

Monet tamen *Sanchez* l. 2. *Summa* c. 4. num. 8. non fore negationem fidei, si præmissa vocabula ratione circumstantiarum significarēt non cultorem fidei Christianæ, sed

21. *Ex perpetuo sensu Ecclesiæ ac Patrum.*

Et ratione.

22.

Perinde est, siue verbis, siue aliis signis; siue directè & explicitè, siue indirectè & implicitè, siue negetur.

23.

Quo sensu accepta nomen Papistæ, Fidelis &c. possunt sed

in casu negari, saluam fidei confessione.

sed aliam conditionem. Unde si v. g. bellum esset inter fideles & aliquos infideles, aut inter aliquam rempublicam Catholicam & Papam ob causas morales civiles, & omnes adherentes Papae vocarentur Papistae, similiter adherentes fidelibus Fideles, posset quis bello captus sine ulla fidei injuria negare se Papistam aut Fidelem, quia non se negaret talis esse religionis, sed fidei confessionis. Sic etiam citra infidelitatem posset quis negare se esse sacerdotem vel religiosum: cum per hoc ne implicetur quidem negetur fides, sed tantum negetur certus status, citra quem potest quis esse fidelis, omniaque quae fidei sunt credere & profiteri. Unde sicut cum aequivocationis potest quis occultare suam nationem vel officium, sic & statum sacerdotalem aut religiosum. Ex quo etiam patet, quomodo possint ad hoc in terris infidelium & haereticorum assumere vestes saeculares aut etiam militares.

Prout negare quis posset se esse sacerdotem vel religiosum.

24. Illicitum est cum a quivocatione aut restrictione fidei exterioris negare. Patet ex sensu Ecclisae.

Major difficultas est, an possit coram iudice cum restrictione mentali aut per verba ambigua fides negari secundum externam apparentiam, sic ut praesentes apprehendant id verè & seriò fieri. Sed communiter Doctores negant id posse fieri, ut testatur & sequitur Pontius. d. 25. in Comment. nn. 170. Et patet ex sensu Ecclesiae, quae numquam probavit oppositum agendum; quin potius eo ipso, quod fides secundum exteriorem apparentiam ab aliquibus fuisset negata, illos velut lapsos damnavit, non admittens excusationem; quae alioquin sanè in promptu, aut certè inquirenda erat; immò praevie hæc methodus salva fide evadendi in persecutione gravia incommoda aut mortem, ingerenda fuisset fidelibus, praesertim infirmioribus: quod planè abhorret à sensu & praxi antiquitatis.

25. Ex sensu & exemplis Martyrum.

Id ipsum confirmatur ex sensu Martyrum, qui numquam induci potuerunt, ut aliquid dicerent aut facerent, quo videri possent vel saltem secundum apparentiam fidem negare. Quo spectat celebre factum Erazari 2. Machab. 6. cujus commiseratione iniqua, ut à morte liberaretur, commoti adstantes, rogabant adferri carnes, quibus vesci ei licebat, ut simularetur manducasse, sicut Rex imperaverat, de sacrificii carniibus. At ille respondit citò dicens, praeiudicium esse in infernum seu lymbum, adeoque mori. Simile legitur de S. Saba Martyre Gotho, qui (ut ex Metaphrasæ refert Surius ad 12. Aprilis) cum videret quibusdam obtundi carnes non immolatas, ut viderentur satisfecisse mandatis Tyranni de comedendis idolothytis, exclamavit: Si quis ex carniibus illis comederit, Christianus esse non potest. Praeclarum item exemplum de S. Gordio Martyre vide apud Basilium Homil. 19.

26.

Huc etiam facit simulatio Libellatico-
Herinex Sum. Theol. Pars III.

rum jam olim damnata à Cypriano Epist. 52. Item ex ad Antonianum ante med. Et à Clero Romano Epist. 31. ad Opprianum inter Epistolae ejusdem. Quod ut intelligatur,

Item ex damnata simulatione Libellatico-
rum.

Nota duplex olim fuisse genus lapsorum: nam alii Sacrificati, Thurificati vel Idololatras communi nomine, alii Libellatici dicebantur. Sacrificati vocabantur, qui quomodocumque immolassent vel immolata gustassent, Thurificati, qui thus obtulissent; Idololatras generatim omnes, qui quemlibet cultum idolis exhibuissent. Libellatici (omisso genere eorum Christianorum, qui audità promulgatione Edicti, ne caperentur aut jacturam in bonis paterentur suae negationis libellos Praefidi offerrebant, evidenter rei negatae fidei) erant, qui à Magistratibus libellos securitatis impetrabant, solutà pecunià, ne amplius inquirentur aut molestarentur, idque juxta Baronium ad annum 253. praevia secretà negatione per se vel per alios nomine suo factà. Sed quamvis ejusmodi Christum secretò negantes non defuerint, ad quos alludit

Lapsorum alii Sacrificati, Thurificati, vel Idololatras.

Alii Libellatici.

Vnde sic dicit.

An secretò negaverint interdum fidem.

Clerus Romanus Epist. 31. citatà dicens: Non est enim immunis à scelere, qui ut fieret, imperavit. De quibus etiam videtur posse intelligi illud Cypriani Serm. de Lapsis longè post med. Fecisse se dixit; quidquid alius faciendo commisit. Nihilominus Libellaticorum crimen in hoc proprie consistebat, quod à Magistratu pecunià emerent libellum testimoniale factae negationis aut impleti mandati Imperatorum, etsi nil tale praecessisset, ut sic redderentur securi contra ulteriorem molestationem; ut satis patet ex Epist. 31. ubi dicitur, quod qui fallaces in excusatione praestigias querit, negavit, & qui vult videri propofitus adversus Evangelium vel edictis vel legibus satisfecisse, hoc ipso jam parvis, quod videri parvisse se voluit. Et apertè ex Epist. 52. Cypriani, ubi verba libellum accipientis referuntur, quibus ait, se, ne sacrificaret aut idola adoraret, quod non licebat, ad Magistratum venire, protestando, Christianum se esse, sacrificare sibi non licere, dare se ob hoc praemium, ne quod non licet, faciat. Unde manifestè patet etiam simulatam aut secundum externam apparentiam factam negationem fuisse ab Ecclesia habitam pro illicita & confessioni fidei repugnante.

At non semper.

Quos nihilominus antiquitas velut lapsos in fide damnavit.

27. Accedit ratio Theologica.

Denique accedit ratio: tum quia per aequivocationem seu restrictionem solum hoc ad summum salvaretur, quod abesset mendacium: cetera autem, quae malitiam negationis fidei, utique aliam, quam mendacii, fundant, manent etiam in tali casu. Tum quia metu mortis aut gravis incommodi posset pariter quis profiteri exterius quamvis haereticum, cum simili restrictione aut aequivocatione. Tum quia sicut gravem injuriam infert proximo, ejusque honori detrahit, qui coram iudice testatur verbis

æquivocis, aut cum restrictione, alterum innocentem commisisse crimen; sic etiam æquè detrahit honoræ fidei ac veritatis, qui secundum externam apparentiam, non obstante scilicet restrictione, fidem negat. Nec refert, quod talis ratione æquivocationis aut restrictionis, uti non mentitur, sic verè non neget fidem, sed solum alijs negare videatur. Nam etiam sic apparenter negare fidem est illicitum, veluti Dei honoris contrarium & fidei contumeliosum: quidquid sit in alijs materijs.

28. Non licet unquam sacrificando idolis aut similibus factis simulare falsam religionem: quidquid male sentit Adriani.

Hinc meritò ab omnibus passim rejicitur & reprehenditur Sententia *Adriani in 4. q. 1. de Bapt. ad 5.* docentis per actum externum idololatriæ posse occultari fidem, sepositis scandalis & necessitate confitendi, dum non requiritur confiteri fidem, quasi non magis peccet idololatriam etiam serò simulando, quam si metum, ut Josue, vel furorem, ut David simularet. Ratio est: quia ibi continetur simpliciter externa professio falsæ religionis, & virtualis negatio fidei. Sicut igitur non potest quis verbis protestari sine negatione fidei, se esse Judæum, Mahumetanum &c, sic nec actibus idololatricis profiteri, se esse cultorem idolorum. Unde per talem simulationem non licet adolere thus idolo, sacrificare &c. Estque ac semper fuit hic indubitatus sensus Ecclesiæ, quæ semper habuit tamquam negatores fidei & lapsos in fide, qui, etsi fide intus retentâ, exterius per simulationem similes actus fecerunt, pœnitentibus injungendo gravissimas & diuturnas poenas. Idemque confirmatur ex facto S. Marcellini Papæ thus adolentis; quod ipse postea ad eò deslevit. Nec tam attendebatur, an hic & nunc urgeret positiva fidei confessio, quam externa falsæ fidei professio. Aliàs quoque facile semper fuisset evadere pericula persecutionum, si cuilibet non requisito ad confitendum licuisset similes actus præstare.

29. Possunt tamen per jocum aut in scena similes actus representari.

Nihilominus dum præsentés sciunt rem fieri per jocum, seu representando in scenâ facta alterius personæ v. g. Apostatæ, indubiè citra injuriâ Dei aut religionis possunt actus isti materialiter fieri, atque etiam verba negationem fidei denotantia proferri, veluti referendo alterius dicta: *Habent enim* (inquit de jocis *Augustinus l. de Mendacio c. 2.*) *evidentissimam ex pronuntiatione atque ipso jocantis affectu, adde vel ex legendi modo significationem animi nequaquam fallentis, etsi non vera enuntiantis.*

30. Solutur difficultas de Naaman Syro 4. Reg. 5.

Nec obstat I. quòd Naaman Syrus 4. Regum 5. renuntiando in futurum Dijs alienis, petat ab Eliseo sibi indulgeri ac ignosci, si rege Domino ejus innitente super manum ejus, ac in templo Remmon adorante, ipse adoraverit; eisdemque Propheta responderit: *Vade in pace.* Nam (omissâ responsione Quorundam censentium verba Prophete non esse concedentis, sed modeste dimittentis hominem, cui plenior instructio non nisi ad majus gravamen conscientia delerisset) communior & verior sententia est; Naaman solum petiisse, ut Regi in templo posset præstare civile ministerium, quod ei extra templum exhibebat, non cultus divini, sed obsequii regii causâ, scilicet ut Rex geniculans ei simul geniculanti inniteretur.

Non obstat II. quòd Jehu 4. Reg. 10. ut deciperet Sacerdotes Baal dixerit, se velle colere Baal, & tamen infra dicatur studiosè egisse; immo hanc Jehu simulationem commendat *Hieronymus in Comment. c. 2. ad Galat.* Nam Jehu rectè quidem fecit occidendo Sacerdotes Baal, non rectè tamen adhibuit tale medium simulationis malæ; nisi quod fortè tamquam vir militaris & rerum divinarum minùs gnarus fuerit, à gravi præsertim culpa, excusatus per ignorantia. Unde factum Jehu passim improbant Sancti, signanter *Augustinus l. contra Mendacium c. 2.* Cui hac in parte magis adhærendum est, quam *Hieronymo*, qui juxta *Viggers q. 3. n. 44.* per Commentaria & doctrinam *Origenis* videtur longius aliquantulum fuisse abductus in defendendis istiusmodi dissimulationibus.

Non obstat III. Quòd Apostolus I. Cor. 9. ait: *Factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer &c. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.* Quod allegat *Ambrosius Serm. 69. aliàs 15. de Sanctis* referens factum S. Eusebii Vercellensis, qui in Concilio Mediolanensi dixit sibi quod Ariani placere, sed graviter se ferre quòd sibi filium S. Dionysium Mediolanensem Episcopum juniorem subseribendo præponerent. Quâ ratione obtinens chyrographum Dionysii deleri, Arianos irascens, dixit: *Neque ego me vestris sceleribus polluo, neque filium meum vobiscum participare permitto.* Nam respondeo Apostolum non esse omnibus omnia factum, quasi cum Gentibus mentiretur se gentilem, in eorundem sacris participando, vel cum Judæis Judæum, legalia vel necessaria consistendo aut adhibendo, sed singulis se accommodando in licitis, dum apud Gentiles abstinebat à legalibus veluti amplius non obligantibus, apud Judæos iisdem uteretur veluti necdum negotiiferis; adeoque omnibus omnia factus, non simulatione fallaciæ, sed compassione misericordiæ. Auctor Sermonis citati non est *Ambrosius*, sed incertus, etsi antiquus, juxta *Baronium ad ann. m. 355.* Nec simulatio *Eusebii* ibidem relata foret imitanda in causa fidei, etsi viri sanctitas eximia suadeat zelum ipsius ignorantia invincibili seu bona fide coram Deo fuisse excusabilem. Quamvis etiam subscriptio respexit directè condemnationem Athanasii,

31. Explicatur difficultas de simulatione Jehu.

32. Explicatur illud Apostoli Factus sum Judæis tamquam Judæus; & discitur factum S. Eusebii Vercellensis.

Qu. III. Qualiter licitū sit occultare seu dissimulare fidem. 163

quæ facti erat; connexa tamen cum causa fidei iudicio zelantium Orthodoxorum. Ob quod Legati Sedis Apostolicæ cum Eusebio subscribere detrectabant, ne sic fidem quoque Nicenam damnare viderentur. Ipse proinde S. Dionysius subscriptionis malè factæ quantumvis e conditione, ut in reliquo consultum foret fidei, postea facti poenitens hac S. Eusebii dexteritate subscriptionem cassavit, modo præmissio.

QUESTIO III.

Qualiter licitum sit occultare seu dissimulare fidem?

33. Qui dissimulant, dissimulare veram fidem, & simulare falsam.

SUPPONO aliud esse dissimulare seu occultare veram fidem, aliud factis simulare falsam. Simulatio enim falsæ fidei, quæ nunquam licet, consistit in factis significantibus hinc & nunc ipsum simulantem profiteri aliam fidem: dissimulatio autem veræ fidei locum habet, quando fit aliquid, ex quo positivè non colligitur dissimulantem esse Christianum seu Catholicum, sic tamen ut non significetur aliis contrarium. Unde omnis, qui verbis aut factis fidem exterius negat, eam quoque etiam in corde manentem, occultat; non omnis tamen, qui fidem occultat aut dissimulat, censendus est eam negare. Tota itaque difficultas est, quæ occultatio seu simulatio censetur non esse fidei negatio, adeoque in certis saltem circumstantiis esse licita.

34. Licet occultatur fides vestium communi Nationis infidelis.

Quæ in re satis constat, in primis non esse illicitum ad occultandam fidem ex causa uti vestibus & signis, quæ non religionem distinguunt, sed Nationem: cum vi suæ institutionis non significant infidelitatem, sed solum, quod quis se velit accommodare Nationis mori politico in vestitu. Unde etiam si quis ex illa natione converteretur, non ideo teneretur mutare habitum; neque eum olim mutarunt Gentiles dum convertebantur.

Namquam id licet vestis aut signo præcepto gestari in honorem falsæ fidei.

E contra Nullo modo probabile est (ut advertit Castro Palao de fide disp. 1. punc. 17. n. 8.) posse fideles ad se occultandam vestem vel signo, quod Princeps infidelis ab omnibus in suo regno habitantibus, vel aliquo modo comorantibus præciperet gestari in honorem idoli, Mahumetis seu falsæ suæ sectæ; eò quod usus ille esset, meritoque reputaretur falsæ fidei protestatio. Quemadmodum ne quidè metu mortis liceret obedire Principi tale quid alicui in particulari præcipiant.

35. Triplex genus vestium distinguitur, 1. pro viris, 2. pro mulieribus, 3. pro infidelibus.

Ad vestes quod attinet infidelitatem denotantes, eæ sunt in triplici differentia: aliæ quæ enim sunt ob finem politicum institutæ ad dignoscendum infideles formaliter ut infideles sunt; prout Romæ ex ordinatione Pontificis pro Judæis instituta est, pro viris quidem gestatio pilei flavi, pro feminis

Herinæ Sum. Theol. Pars III.

autem veli flavi in capite deportatio. Aliæ sunt institutæ ad protestationem falsæ religionis, unà tamen ad usum & effectum communem tegumenti corporalis; prout sunt vestes communes Sacerdotis Mahumetani, aut religiosi Ethnici. Aliæ denique sunt merè institutæ ad falsum cultum, quales sunt quibus utuntur sacrificuli in suis sacrificijs & superstitionis ritibus.

36. Quorum nullum est occultandam fidem, multorum sententia.

Nullum porro genus vestium prædictarum ex quavis causa licite usu pari, censent plures Doctores, quos citat & novissimè Arriaga d. 22. sect. 3. Idemque plurimi alii censent de vestibus secundi generis, & ferè omnes juxta Arriaga supra de vestibus postremi generis: quamvis de his in consequenter negetur, si saltem de vestibus secundi generis admittatur, juxta Castro Palao de fide d. 1. punc. 17. n. 3. Ratio generalis est: quia nullo casu licitum est negare veram fidem, aut profiteri falsam per verba; ergo nec per vestes aut alia signa: utraque enim significant ex institutione, & quidem id ad quod instituta sūt. Quare periculis est, si id, quod in domo sit vinum v.g. venale, significetur per scripturam, si per hederam, si per voces, aut alia signa. Adeoque perinde videtur, si quis dicat ore, Sum Judæus; si vestitione vestis; & consequenter sicut illud, sic nec hoc ullo casu licere videtur. Ob quod etiam nullo casu licitum est adolere thus idolo, etiam alioquin ista actio posset fieri ad alios fines; eò quod videlicet dum tali modo fit, sit inseparabilis moraliter significatio falsi cultus. Conantur quidem alii differentiam assignare inter verba & vestes similiæ signa: sed difficulter allegatur, quæ mentem quietet, ut patebit eas consideranti, & pariter, quæ deducit Arriaga supra.

Probatur.

37. Opposita sententia adfertur & declaratur.

Nihilominus cum pluribus alijs Lugo d. 14. n. 82. & seqq. fatetur quidem non licere usum vestium prædictarum, quando ex institutione aut circumstantiis determinatur ad significationem falsi cultus seu fidei; existimat tamen non omnè usum semper ita determinari, adeoque tunc ex gravissima causa licere, quando videlicet qui hominem antea Christianum eis usum videt, non determinatur eo ipso ad judicandam quod fidem deseruerit, sed dubitare aut judicare potest, quod ad alium finem diversum tali veste utatur; & quidè sic, ut vel omnes id sciant, vel certè signa talia sint, ut in ijs circumstantiis, qui aliunde fictionem non noverunt, & sciunt ipsum antea fidelem fuisse, non possint ex vestibus vel signis illis determinatè judicare quod fidem reliquerit, ita ut nec ipsi infideles, si hominem nosset, ejusmodi fidei mutationem possent judicare. In singulis autè momentis, judicandam prudenter, & qualitatè signi, & determinationem ad significandum. Unde à posteriori colligi cæset majorem indeterminationem hujusmodi signorum, quam verborum ad significandam negationem fidei. Quæ quidè indeterminatio juxta ipsū n. 86

facilius cernitur in vestibus, quæ respondent vestibus communibus nostrorum v.g. Monachorum, inferens religiosum Ethnicum, si converteretur, posse absque scandalo habitum suum ex causa aliquamdiu retinere absque eo, quod falsum cultum profiteretur, ad usum scilicet naturalem. Quare secundum ipsum n. 94. posset etiam aliquando licere Christiano ex causa valde gravi se suamque fidem occultare huiusmodi veste aut Sacerdotis Mahumetani. Similiter (ut habet n. 95.) licita sunt stratagemata Christianorum vexilla infidelium exponendum, ne fugiant.

38. *Confirmatio quedam rejicitur.*

Ad prædictorum confirmationem adduci posset, quod Judæus licet utatur veste præscripta; cum id solum sit nuda manifestatio veritatis; & alioquin non potuisset licite à Pontifice præseribi: ergo & fidelis potest eam aliquando uti. Sed hoc nullo modo sequitur; uti nec ex eo, quod Judæus interrogatus possit dicere, se esse Judæum vel non esse Christianum, sequitur id unquam licere Christiano sine injuria fidei. Judæis quoque licita est talis vestis gestatio extra gravem necessitatem, immo est præcepti; & tamen Christiano non est licita saltem extra periculum gravissimi incommodi.

39. Plura de his vide apud ipsum *Lugo* inter alia adhuc observatæ, quod abesse debeat scandalum prævalens incommodo, quod hic & nunc incurreretur. An autem meritò scandalum, quod timetur, censeri debeat tam grave, ut incommodo gravissimo, quod sequeretur, prævaleat, prudentis arbitrio in casu occurrentia relinquitur.

Quid in praxi censendum.

Ex quibus patet, quæstiones mox discussas non carere utrimque incertitudine, adeoque ante factum suadendam esse sententiam priorem veluti tutiorem, & generositati fidei convenientem; post factum autem non esse condemnandos, qui alterius sententiæ dictamen secuti, actiones, de quarum licentia disputatur, exerceverint.

40. *Christiani in necessitate possunt emittere gestationem vestis præscriptæ à principe infideli ad hoc ut dignoscantur.*

Quod si denique Princeps infidelis præciperet omnibus Christianis usum certæ vestis, ut dignoscantur, consentiunt Doctores (ut ait *Lugo disp. 14. n. 96.*) quod possit adhuc Christianus, ut se occultet vel non prodat,mittere talem vestem, sive id præcipiat ob finem politicum, sive ob finem religionis: eò quod lex illa, si sit politica, non obliget ex virtute fidei, ad hanc tali signo confitentiam, nec etiam ex obedientia Principi debita obliget cum tanto periculo: si verò sit lata in usum fidei, eo ipso sit injusta, nec aliunde obliget tunc confessio seu manifestatio fidei per tale signum; cum præceptum istud non tam sit interrogatio, quam mandatum, ut Christiani positivè se prodant, & cognoscantur. Unde huiusmodi manifestatio, veluti cedens in grave fidei detrimentum, & cujus omissione nec præjudicatur graviter divino honori, nec generatur scandalum, non obligat. Neque etiam

hujus signi ommissio cessari potest fidei negatio: cum solum omittatur signum fidei præscriptivum, non autem assumatur signum fidei negativum. Adde quod etsi tale præceptum esset interrogatio de fide, adhuc non tenerentur Christiani respondere: cum juxta plurimos, speculativè loquendo ne quidem ad id teneantur interrogati in particulari. Et quamquam tenerentur, rationes huiusmodi non militant in præsentis calu.

Nihilominus si Turca v.g. diceret, Mandatum omnibus Christianis gestari tale signum, ita ut illo carentes, censentur hoc ipso Mahumetani, obligarentur juxta *Arriaga d. 22. sect. 4. n. 38.* omnes Christiani eo uti, non vi legis imperantis, sed vi voluntatis Turcæ dantis huiusmodi signi carentiæ significationem Mahumetani; cum perinde sit, an infidelitas positivo, an negativo signo indicetur. Quod quidem verum est, saltem signo isto jam in vigore existente. Aliud videri posset, si Christiani significationem istius signi prævenirent, & inefficacem redderent, non acceptando talem institutionem, & unanimiter abstinendo à signo præfixo: tunc enim carentia huiusmodi signi nil significabit, nec cultores Christianæ religionis ab alijs discernent.

Sunt præterea & aliæ actiones, de quibus quaeri posset, an in ijs licitum sit Fidelibus communicare seu convenire cum falsæ sectæ cultoribus: sed quidem omnino dicendum est nullà ratione licitum esse cum illis communicare in specialibus falsarum sectarum exercitijs aut ceremonijs, sive illis ita interesse, ut quis censetur exterius cum infidelibus sive hæreticis celebrando cœnam, in templo modulando eorumdem psalmos &c. sicut ceteri consecrarii. Ratio est: quia hæc sunt vera signa externa communicationis cum illis in fide; adeoque sunt præscriptio falsæ fidei. Unde propterea non licet adolere thus idolo, illud adorare, de immolatis comedere ad cultum exteriorum idoli.

Hinc etiam illicitum est contrahere matrimonium coram ministro hæretico, quod id præceptum est, ut eo pacto agnoscat, tamquam minister veræ Ecclesiæ, vel quando id fit cum certis ritibus hæreticis, v.g. proferendo formam contractus præeunte ministro, quæ contrahentes profiteantur se coram Communitate sancta Dei conjungi. De quo vide *Malderum quæst. 3. a. 2. memb. 3.* Ratio est: quia tunc contrahentes censentur profiteri hæresim; agnoscendo veram Ecclesiam ejusque ministros esse apud Hæreticos.

Nihilominus licitum esse constat, contrahere coram Magistratu hæretico civili, aut testari se contraxisse, dummodo ritu etiam Catholico antè, vel postea contrahant: quia illud solum in finem politicum exigitur, ut constet publicè, quinam sint veri conjuges. Unde.

41. *Limitatio quedam discernitur.*

42. *Illicitum semper est communicare cum sectarijs in falso cultu.*

43. *Qualiter non licet coram ministro hæreticorum contrahere matrimonium.*

44. *Qualiter licet id coram Magistratu.*

Qu. III. Qualiter licitum sit occultare seu dissimulare fidem. 165

Qualiter
licere pos-
set etiam
coram Mi-
nistro.

Unde videtur mihi idem dicendum (inquit *Lugo disp. 14, n. 155.*) quando minister hæreticus non ad se ut persona sacra, & ut minister Ecclesiæ, sed ut persona civilis, cui incumberet assistere ad eundem finem politicum, sicut adesse posset ipse Magistratus laicus & civilis. Prout in varijs Belgii locis hæresi infectis liberum est contractum civilem (qualis solum apud illos ipsum matrimonium æstimatur) inire aut declarare, live coram Magistratu, sive coram Ministro ejus locum supplente, dignioribus coram Magistratu, ceteris coram Ministro ad vitandas expensas comparentibus; coram quo tamen, ne quid protestationem hæresis sapiens fiat, diligenter cavendum est.

45.
Qualiter
licet com-
parere ad
hæretico-
rum sepul-
turas &
nuptias.

Item fa-
muli comi-
tari Domi-
nos ad tem-
pla Hære-
ticorum
vinites.

Minor difficultas est in comparitione ad sepulturas hæreticorum nostrorum, quæ sunt absque ullo ritu sacro, quasi sepeliretur canis, nisi quod exterior quadam pompa Aneris serveretur. Pariter licet Catholicis in terris hæreticorum morantibus exhibere signa amicitie civilis, comparando ad eorum nuptias, etsi modo hæretico celebratas, ad convivia nuptialia &c. Item possunt famuli & pedisequæ comitari Dominos & Dominas suas ad templa hæreticorum & exercitia suæ sectæ euntes. In his enim & similibus solum intervenit quadam præsentia velut materialis & obsequium civile, non autem communicatio in sacris. Unde obsequia posse à famulis præstari Dominis, etiam in ædibus falsi cultus, colligitur ex *Tertuliano l. de Idololatria cap. 16.* dicente: *Licet adesse in quibusdam, quæ nos homini, non idolo officios habent. . . . Si propter sacrificium vocatus assistam, ero particeps idololatriæ: si me alia causa conjungit sacrificanti, ero tantum spectator sacrificii.* Et consonant ea, quæ de Naaman Syro præmissa sunt.

46.
Possunt fa-
deles salvæ
fidei spe-
ctantem ca-
nas Calvi-
nisticas aut
ceremonias
Judaicas.

47.
An
quando li-
citum sit
adire con-
ciones Hæ-
reticorum.

Similiter citra peccatum contra fidem posset quis adire templa hæreticorum ad videndum cœnam v.g. Calvinisticam, dum tamen ex modo agendi satis cognoscetur ipsum solum accedere instar curiosi Spectatoris absque communicatione cum hæreticis. Unde sic passim Catholicis in Hollandia accedunt fideles ad Synagogas Judæorum, ut eorundem ceremonias videant: quod & faciunt Christiani Romæ. Idem per se loquendum est de accessu ad conciones hæreticorum: quia accessus ille non est falsæ fidei protestatio, nec ex natura rei est malus, quin immo varijs de causis rectè fieri potest: ideoque in locis quibusdam, ubi Catholici hæreticis permixti habitant, multi, etiam noti & docti Catholici, sine ulla suspitione hæresis conciones hæreticorum adeunt. Igitur licitum hoc est ex rationabili causa, qualis v.g. est, non solum obsequium dominis præstadium, sed etiam ut ministrorum imposturæ & falsitates clariùs deprehendi & refutari possint.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

Ex sola tamen curiositate adentes repro-
bantur à *Sanchez & Coninck.* Quamvis se-
cluso scandalo, & perversionis periculo
(quod facile subesse & semper secluden-
dum est) non appareat consequenter lo-
quendo in hoc grave peccatum.

Quam dis-
simulandum
sit, &
quando,

Diffuadendus tamen omnino est præ-
dictus accessus, dum gravis causa non sub-
est, ob defectum utilitatis, & periculum
lapsus, quod facile subesse posset in per-
sonis, præsertim indoctis & parum in fide
firmatis, etiam dum non subesse putatur.

48.
Quando
illicitum sit
etiam citra
periculum
perver-
sionis.

Potest etiam accessus ille esse illicitus ex-
tra periculum perversionis, quando esset
seu haberetur tamquam signum alicujus
communicationis vel consensus cum hære-
ticis quæ talibus, v.g. quando id fieret,
ut Concionatori honor vel auctoritas præ-
stetur: cum illicitum sit hujusmodi actio-
nibus favere, & hæresum ministro aucto-
ritatem addere. Unde Prætor v.g. loci de-
bet potius officium suum deserere, quam
ad conciones comparere nomine Domini
absentis, de cujus voluntate ejus locum re-
præsentet. Idem est, quando Princeps aut
Magistratus hæreticus vult omnes Officia-
les comparere ad Concionem, aliàs offi-
cij suis privandos. Ideoque omnes id a-
gentes graviter culpantur à Catholicis, &
reputantur exterius in fide defecisse.

49.
Edictum
Regis An-
glia, quod de
re expendi-
tur.

Idem quoque est, si Superior hæreticus
præcipiat accessum ad conciones omnibus
suis subditis, idque etiam in suo edicto
expresse dicat, se hoc non præcipere in fa-
vorem hæresis, aut ut aliquis à sua fide dis-
cedat, sed se solum exigere civilem obe-
dientiam: quia ipso facto huic contrarium
facit, & immediatus finis illius legis non
potest esse alius, quam favor Conciona-
torum, quatenus eis & consequenter eo-
rum doctrinæ auctoritas hæc ratione ac-
creseat, plebsque Catholica paulatim per-
vertatur: inano finis intrinsecus ipsi ma-
teriz præcepti non est alius, quam appa-
rentia quadam religiositatis & conformi-
tas in cultu externo religioso. Et quamvis
non defuerint Theologi, qui ut Catholicos
Anglos gravissimis pœnis & periculo pec-
candi contra confessorum fidei eriperent,
dixerunt, non obstante hujusmodi Regis
decreto, posse Catholicos templa hæreti-
corum adire, protestando saltem se id so-
lum agere ad obedientiam civilem Regi
præstandam, & pœnas vitandas: nihilomi-
nus oppositum responderunt Theologi de
hoc Romæ consulti (inter quos Cardinales
Baronius & Bellarminus) & motu proprio
idem declaravit *Paulus V.* Idemque post-
modum citra hæsitacionem docuerunt *Sua-
rez, Sanchez &* alii communiter. Immo,
tum à Catholicis, tum à ipsis hæreticis,
censentur, saltem ex parte, & quoad ap-
parentiam externam defecisse, qui edi-
cto Regis in Anglia parent. Idemque lo-
cum habet in Hibernia, ubi Catholici
magnam

magnam subeunt jacturam bonorum, aut incarcerationem potius, quam adire velint templa Protestantium, contrarium facientes peccati arguendo. Unde hac de re non est dubitandum, stante præsertim communi æstimatione, ac æstimandi consuetudine: quidquid sit de eo, an (quod Nonnulli putarunt) id licuisset, si statim à promulgatione edicti fuisset publicata ab omnibus Catholicis protestatio præmissa, ad elidendum signum hæresis ejusdemque fomentum, dum satis constitisset, quo animo Catholici comparerent.

50.
An & quando licere possit inter Hæreticos comestio carnis die Venæris.

Insuper Catholici in terris Hæreticorum ferijs sextis licite vescuntur carnibus, si justa causa subsit, & sine Ecclesiæ præjudicio fiat. Justa causa est, si immineat periculum vitæ vel gravis alterius incommodi secuturi ex eo, quod cognoscatur esse Catholicus. Ratio est: quia tali casu comedens carnes non peccat contra præceptum Ecclesiæ, utpote cum tanto periculo non obligans. Nec etiam contra præceptum confessionis fidei, quæ si hanc suo facto videatur negare: quia illa comestio, nec ex natura sua, nec ex hominum instituto, est signum professionis falsæ religionis, aut negationis veræ: alias si quis Catholicus solus, aut ratione morbi, aut ex gulositate comederet carnes (prout interdum mali Catholici, etiam in consortio aliorum, faciunt) peccaret contra confessionem fidei. Nec denique ratione circumstantiarum; cum supponamus nullam fieri mentionem fidei, aut prohibitionis Ecclesiæ, neque adesse periculum scandali. Nec obstat, quod alii forte suspicentur, ipsum non esse Catholicum, quia ipse non tenetur imprudentem illam suspicionem cum tanto suo incommodo impedire, illaque suspicio, quam diu interius manet, non potest comestio nem afficere, aut eam determinare ad significandam defectionem à fide. Secus est, quando hæretici Catholicos invitant, aut se mutuo hortantur, aut potestas publica urget ad comedendas carnes, in contemptum præcepti Ecclesiæ, aut ut ostendant se non esse Catholicos, aut volunt eo modo experiri, an sit inter eos aliquis Catholicus; tum enim à circumstantijs determinatur ad significandam, aut defectionem à fide & obedientia Ecclesiæ, aut professionem contrariæ fidei.

51.
An & quando licitum vel illicitum vesci idolothytum.

Eadem occasione moveri solet quæstio de manducatione idolothytorum. De qua breviter egimus *Tr. de Legibus d. 3. q. 13. nu. 180.* Eam porrò per se illicitam esse, ve-

luti societatem dæmptiorum, vassii Patres indicant, signanter *Augustinus*, tum alibi, tum *Epist. 154. ad Publ. Colam*, ubi significat melius esse mori fame, quam idolothytis vesci. Ideoque cibus immolatijs pollutos, penitentia satisfactio purgandos esse, descripsit *Leo Papa Ep. 79. ad Nicetam*, idque sive hoc terror extorsit, sive fames suaserit, ut loquitur. Accedit prohibitio Apostolica *Act. 15.*

Nihilominus certendum omnino est, rem hanc esse per se loquendo indifferentem, nec nisi jure ad summum humano seu Apostolico prohibitam. Prohibitio porrò Apostolica (ut patet ex textu) tantum respicit fideles ex Gentibus convertos, Palestinae vicinos, puta Antiochiæ, Syriæ, & Ciliciæ; in quibus locis erant plurimi Judæi. Unde Apostolus scribens ad Corinthios in Achaia constitutos *Epist. 1. c. 8.* manifestè docet rem hanc esse adiophoram, nec aliter prohibet, quam si frater infirmus eo facto sit passurus scandalum. Et *6. 10.* idem confirmat, mandans caveri idem scandalum, & communicationem in idololatria; qualis est, dum quis idolothytum comedendo, sacris idololatrijs communicat, seu particeps fit mensæ dæmoniorum, v. g. si in idolio vel epulo idololatriæ mensæ cum infidelibus accumbat, vel alias religionis causâ jusus aut rogatus de idolothyto, comedat. Ut proinde *Estius in 1. Cor. 10. v. 30.* existimet *Augustinum* verosimiliter prædicta retractatum fuisse, si illucque suam retractationem perduxisset, aut monitus rem propius expendisset. Nihilominus (ut omitam ipsum non asserere id fore illicitum, sed tantum asserere tanquam magis expediens) loquitur solum de cibo in idolio reperto, cujus comestione videri posset ab ijs, quibus fortè in secreto factum innotesceret, communicasse dæmonijs; ideoque *Lib. 32. contra Faustum c. 13.* quærens, cur non expediat immolatio vesci Christiano, non aliam assignat rationem, quam hanc: ne de mensibus communicasse videatur. De quo etiam casu apparentis communicationis loquitur *Leo Papa*. Ideoque è diverso laudatur fortitudo quadraginta rusticorum, qui (teste *Gregorio 1. 3. Dialog. cap. 27.*) carnes immolatijs compellentibus Longobardis edere cum nollent, simul omnes occisi sunt. Quod denique facit exemplum Eleazar 2. *Machab. 6.* Vide plura apud *Estium in cap. 8. & 10. Epist. 1. ad Corinth.*

Mens Augustini expendium.